

Aardrijkskundige namen een gemeentezaak!

Elke gemeente heeft dagelijks met aardrijkskundige namen te maken. De gemeentenaam wordt door ieder, binnen en buiten de gemeente in elk contact gebruikt. De bewoners van een gemeente zijn direct betrokken bij de naam van hun wijk en nog sterker bij de naam van de straat waar hun huis staat. Een "mooi" adres vindt iedereen belangrijk.

Almere is wellicht de gemeente waar in de afgelopen jaren de meeste nieuwe aardrijkskundige namen zijn bedacht en ingevoerd. Zulke namen worden in administraties opgenomen en komen op kaarten terecht, met name op topografische. Dit kaartfragment toont verschillende namen, waaronder die van de wijken, van de jongste stad van Nederland.

De topografische kaarten vormen de cartografische en dikwijls ook naamkundige basis voor toeristische kaarten, natuurkaarten, plattegronden, routebeschrijvingen, routeplanners, gazetteers enz..

Het verantwoord kiezen van een naam, het vaststellen en het implementeren ervan is voor een gemeente en de burgers van groot belang. Dit boekje beschrijft kort wat er speelt rond aardrijkskundige namen en hoe deskundig advies kan worden verkregen. Het is samengesteld door de Adviescommissie aardrijkskundige namen in Nederland (AaniN). De commissie is te bereiken via de website www.plaatsnamenadvies.nl of per post: Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, t.a.v. AaniN, Postbus 805, 3500 AV, Utrecht.

**Aardrijkskundige namen,
een gemeentezaak!**

Wat zijn aardrijkskundige namen en waarom zijn ze (ook) cultureel zo belangrijk?

In onze woonomgeving spelen wegen, waterlopen, nederzettingen, heuvels en kunstwerken zoals viaducten, tunnels, rotondes of sluizen en nog veel meer topografische objecten een belangrijke rol. Om daar naar te kunnen verwijzen, ten behoeve van de navigatie, voor distributie van goederen, voor onderhoud of planning, geven we die objecten namen. Dat doen de inwoners van dit land al vanaf het moment dat ze zich hier vestigden. Aardrijkskundige namen (of ook wel geografische namen of toponiemen) zijn dus namen van topografische objecten om ons heen.

Veel van die aardrijkskundige namen bestaan al heel lang; vaak zien we dat ze meegaan met de ontwikkelingen in de taal en de uitspraak. Zo veranderden varianten als Amestelledamme en Aemstelredam geleidelijk in Amsterdam. Op een gegeven moment wordt in de natuurlijke ontwikkelingen ingegrepen en legt de overheid de spelling vast (standaardisatie). Voor veel aardrijkskundige namen gebeurde dat pas in de twintigste eeuw. Bij die vastlegging probeert men rekening te houden met de oorspronkelijke betekenis: namen zijn namelijk nooit willekeurig gegeven, maar er is altijd een reden voor een naamgeving geweest. Ze konden de oorspronkelijke toestand of situatie ter plaatse beschrijven of een persoon dan wel gebeurtenis herdenken. Door hun vorm en de spellingveranderingen die namen hebben ondergaan, vertellen ze ons ook iets over de periode waarin ze werden gegeven. Daarnaast hebben de aardrijkskundige namen een bijbetekenis: die kan historisch zijn (bij de naam Nieuwpoort komt meteen het jaartal 1600 boven drijven), economisch (wat denken mensen bij namen als Rotterdam of Eindhoven?), religieus of cultureel (Tegelen, de passiespelen of Diever met opvoeringen van Shakespear toneel) of nog anders.

Aardrijkskundige namen als cultureel erfgoed

Mensen gaven al heel vroeg alles in hun omgeving een naam. Grote rivieren, opvallende heuvels en uitgestrekte bossen of moerassen hebben vaak nog steeds hun oude namen, al veranderden die met de taal mee. Dorpen en steden waar al lang mensen wonen, hebben ook vaak oude namen. Die werden van generatie op generatie overgedragen. Namen die slechts beperkt bekend waren, werden vaak pas later opgeschreven.

De rivier de Maas noemden ze Mosa en een belangrijke plek waar men een rivier overstak heette bij de Romeinen een trajectus. In de loop van de eeuwen noemde men de hoofdstad van Limburg Maastricht of Mestreech. Doordat het Nederlands de officiële taal was, staat de Nederlandse variant van de naam op de meeste kaarten. Dat geldt voor alle nederzettingen in Nederland, behalve in Fryslân waar verscheidene gemeenteraden de afgelopen jaren de Friese variant van de naam als de officiële heeft vastgesteld. Raerd staat dus in de basisadministratie en niet Rauwerd (zoals het lang bekend stond).

Straatnamen zijn soms ook al heel oud, maar meestal werden die pas in de loop van de twintigste eeuw officieel. Bij de naam Neude (in Utrecht) denkt ieder nu aan een plein. Het blijkt dat hier oorspronkelijk een meander van de Rijn liep, waardoor het een drassige plek was. Zoiets noemde men "noda". Dat woord werd een naam (net zoals het woord "keuken" met "koken" te maken heeft). In zo'n naam zit dus een hele geschiedenis en dat is misschien ook zo met de Voorstraat, want daarin zou het Latijnse "forum" (markt) kunnen schuilen. Maar vaak heeft "voor" met de ligging te maken en is er ook een Achterweg. Elke gemeente heeft namen, die tot het culturele erfgoed van de streek behoren.

Wanneer een naam eindigt op "steeg", denken de meeste Nederlanders aan een smal straatje waar de huizen dicht op de weg staan. Iets dat Groningers vaak een "gang" noemen. Oorspronkelijk was de betekenis van steeg, "pad". In Oost-Nederland verwijzen namen met "steeg" soms naar gewone wegen. Doordat de bewoners van een steeg in West- en Noord-Nederland zich soms schaamden in een steeg te wonen, pasten gemeentebesturen wel eens een naam aan. Er zijn stegen van een meter breed, die een naam met straat hebben gekregen.

HUYGENSTRAAT	2	HUYGENSTRAAT	2
HYACINTHSTRAAT	2	HYACINTHSTRAAT	2
HYJGENSESTRAAT	1	HYJGENSESTRAAT	1
I O O LAAN	7	I O O LAAN	7
I O O LAAN	1	I O O LAAN	1
I O O AKKERL	1	I O O AKKERL	1
I O O AKKERLAAN	942	I O O AKKERLAAN	942
I O O AKKERLAAN*143	1	I O O AKKERLAAN*143	1
I O O AKKERLAAN*15	1	I O O AKKERLAAN*15	1
I O O AKKERLAAN*105	1	I O O AKKERLAAN*105	1
I O O AKKERLAAN*199	1	I O O AKKERLAAN*199	1
I O O AKKERLAAN*85	1	I O O AKKERLAAN*85	1
I O O AKKERLAAN*89	1	I O O AKKERLAAN*89	1
I O O AKKERSTRAAT	1	I O O AKKERSTRAAT	1
I O O BEKASTRAAT	1	I O O BEKASTRAAT	1
I O O DAALDEIJN	2	I O O DAALDEIJN	2
I O O AKKERLAAN	1	I O O AKKERLAAN	1
I O O AKKERLAAN	14	I O O AKKERLAAN	14
I O O AKKERLAAN	1	I O O AKKERLAAN	1
I O O OROEF	4	I O O OROEF	4
I O O STRAAT	4	I O O STRAAT	4
I O O SLOOTENLAAN	2	I O O SLOOTENLAAN	2
I O O O BAKKERLAAN	1	I O O O BAKKERLAAN	1
I O O OUDER BAKKERLAAN	13	I O O OUDER BAKKERLAAN	13
I O O OROEF	1	I O O OROEF	1
I O O OROEF	1	I O O OROEF	1

Uitdraai uit een studentenregistratiebestand , met in de tweede en vierde kolom een opgave van het aantal studenten per straat. De illustratie laat zien hoe het voornemen om uit een universitair registratiesysteem het aantal studenten per straat af te leiden sneuvelde op het voorkomen van verschillende spellingvarianten. Van de straatnaam Ina Boudier-Bakkerlaan bleken er maar liefst 81 varianten in Nederland voor te komen, maar ook met Baron van Heemstra ligt het niet eenvoudig. Het herleiden tot postcodes lost veel, maar lang niet alle problemen op, omdat mensen gemakkelijker met namen werken dan met nummers.

In veel steden is een He(e)rengracht. Namen zijn dikwijls gelijk en de beelden die de naam oproept ook, maar de cultuurhistorische achtergrond kan van plaats tot plaats verschillend zijn.

Aardrijkskundige namen in informatiesystemen

Om zeker te weten dat we naar hetzelfde topografische object verwijzen, maken we afspraken over de spelling van zo'n aardrijkskundige naam, zodat we die allemaal op dezelfde manier schrijven. En in de enkele gevallen dat er meerdere varianten van een naam gangbaar zijn, maken we ook over het gebruik van die varianten afspraken: de naam 's-Gravenhage wordt alleen in officiële stukken (zoals wetten) gebruikt, en in alle overige gevallen hanteert men de variant Den Haag.

Het bestaan van een gestandaardiseerde schrijfwijze is cruciaal voor opname van namen in informatiesystemen, omdat die vaak alleen op de exact juist gespelde naam reageren (zoals bij navigatiesystemen). Ook bij de invoer van verschillende schrijfwijzen van de naam van een object in verschillende bestanden gaan de voordelen van de digitale omgeving verloren. Bij de invoer van namen in informatiesystemen is het van groot belang dat ook alle tot de naam behorende leestekens worden opgenomen, en dat duidelijk is waar hoofdletters gebruikt moeten worden. Hoewel er bij de Spellingwet van 1947 is gesteld dat de schrijfwijze van straatnamen die van de algemene spelling moet volgen, is daar onvoldoende gevolg aan gegeven. Ook de laatste verandering in de spelling van het Nederlands, bij wet ingevoerd in 2005, waarbij het gebruik van de tussen -n, van verbindingsstreepjes en van hoofdletters iets veranderde, wordt niet algemeen op aardrijkskundige namen toegepast, waardoor onzekerheid in hun schrijfwijze wordt geïntroduceerd. Oude namen (ook als ze officieel zijn vastgesteld) worden soms wel aan nieuwere spellingen aangepast, maar soms ook niet. Verder wordt soms voor ouderwetse, chique geachte spellingen gekozen. Het totale beeld is daarmee verwarrend en lastig.

*Veel plaatsnaamborden in Fryslân (de officiële naam van Friesland) hebben zowel de Nederlandse als de Friese variant van de naam van de woonplaats. Heerenveen (met het ouderwetse “heeren”) en een Friese variant. Volgens de Friese spellingregels zou je de woonplaatsnaam en gemeentenaam eigenlijk als *Hearrefean moeten spellen. Zo spreek je de naam ook uit, maar niemand spelt de naam zo De nederzetting heet It Hearrenfean, vergelijkbaar met De Lemmer en De Jouwer (Joure) of De Lier, De Rijk, Den Helder enz.. Door “it” wordt de suggestie gewekt dat het lidwoord niet bij de naam hoort en dat is verwarrend.*

Aardrijkskundige namen in de Basisregistraties: BRT, BAG en de BGT

De overheid is enkele jaren geleden begonnen met het introduceren van basisregistraties. Deze registraties bevatten authentieke gegevens. De overheden op alle niveaus zijn verplicht deze te gebruiken. Onder het motto “eenmalig inwinnen en meervoudig gebruiken” dienen de gegevens onderling uitgewisseld en hergebruikt te worden. In de basisregistraties Topografie (BRT), Adressen en Gebouwen (BAG) en de in ontwikkeling zijnde basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT) komen aardrijkskundige namen voor.

De topografen van het Kadaster verzamelen bij hun opname ten behoeve van TOP10NL (onderdeel van de BRT) ook aardrijkskundige namen. Ze gaan daarvoor te rade bij de gemeente en andere officiële bronnen, maar doen ook zelfstandig onderzoek, en nemen bijvoorbeeld namen op die ze in het terrein of buitengebied (als opschriften) aantreffen. Daarbij letten ze ook op de namen en de schrijfwijzen zoals die op vorige edities van de topografische kaart voorkwamen, zodat gebruikelijke, traditionele schrijfwijzen, die tot onze culturele erfenis behoren, niet verloren gaan. Voorbeelden hiervan zijn veel streek- en veldnamen en namen van boerderijen.

Voor de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) dient o.a. informatie over de adressen van gebouwen (straatnaam, nummeraanduiding, woonplaats waar het gebouw toe behoort) te worden verstrekt door de gemeente. Voor de naamgeving van onder meer straten en wegen hanteert men de term openbare ruimte. Onder de openbare ruimte vallen bijvoorbeeld ook waterlopen, parken en landerijen. Van (alleen) de woonplaatsen wordt naast de naam ook de begrenzing vastgelegd.

Men werkt thans (2010) de Basisregistratie Grootchalige Topografie uit, en gaat er van uit dat daarbij in principe de beherende instanties de juiste namen zullen aanleveren van de topografische objecten.

Object_name	code	long	lat	UTMref	sheetnr	adm.
Roelofarendsveen	POPL	4°37'	52°12'	FT1184	NN3112	ZH
Roemer, De	POPL	4°37'	52°05'	FT1171	NN3112	ZH
Roer	POPL	5°58'	51°10'	GS0874	NM3103	L
Roer	STRM	6°01'	51°08'	KB9270	NM3201	L
Roermond	POPL	6°00'	51°11'	KB9075	NM3201	L
Rogat	POPL	6°16'	52°41'	LD1540	NN3210	D
Roggebotsluis	POPL	5°50'	52°32'	FU9325	NN3112	FI
Roggel	POPL	5°55'	51°15'	GS0383	NM3103	L
Roggelsche Beek	STRM	5°53'	51°17'	GS0285	NM3103	L
Roggelse Dijk	POPL	5°52'	51°19'	GS0089	NM3103	L
Roggenplaat	TDFL	3°46'	51°39'	ET5323	NM3102	Z
Rolde	POPL	6°39'	52°59'	LD4273	NN3210	D
Rondveld	POPL	5°53'	51°37'	GT0022	NM3103	NB
Roodeschool	POPL	6°45'	53°25'	LE5121	NN3207	Gr
Roodkerk	POPL	5°55'	53°15'	FV9404	NN3109	F
Roompot	CHAN	3°45'	51°36'	ET5218	NM3102	Z
Roond, De	POPL	5°17'	51°34'	FT5816	NM3103	NB
Roordahuizum (Reduzum)	POPL	5°47'	53°07'	FU8689	NN3109	F
Rosendaal	POPL	4°27'	51°32'	FT0110	NM3103	NB
Roosteren	POPL	5°49'	51°04'	FS9762	NM3103	L
Rooth	POPL	6°04'	51°22'	KB9694	NM3201	L
Rooth, 't	POPL	5°47'	50°50'	FS9835	NM3106	L
Rosendael	BLDG	5°57'	52°00'	GT0366	NN3112	GI

Fragment van een gazetteer van Nederland. In de kolom "code" staat POPL voor nederzetting, STRM voor natuurlijk water enz. In kolommen "long." en "lat." staan de lengte- en breedtegraden. Dan volgen twee administratieve kolommen, terwijl de laatste "adm." de provincie van het betreffende object aangeeft.

Hoe worden de namen nu verzameld?

Op de luchtfoto's waarmee de topografen van het Kadaster het terrein ingaan worden ook de namen vermeld die in het terrein worden verzameld. Dat kunnen plaatsnamen zijn, namen van waterlopen en eilanden, zandbanken, heuvels en gemeenten, gebouwen. Bronnen voor die namen zijn opschriften op plaatsnaamborden of richtingwijzers, of zegslieden die goed met het gebied bekend zijn en verder gemeentelijke instanties en documentatiemateriaal, zoals gidsen van natuur- en landschapsorganisaties.

Weer terug op het bureau in Zwolle wordt de schrijfwijze van deze namen gecontroleerd, mede aan de hand van de schrijfwijze op voorgaande versies van TOP10NL, en wordt voor een uiteindelijke schrijfwijze gekozen. Afhankelijk van de schaal van de kaart komen meer of minder van deze namen in aanmerking om ook daadwerkelijk te worden opgenomen. Op kaarten op kleinere schalen (zoals 1:50 000 of 1:250 000) komen namen van grotere objecten, zoals Veluwe, voor opname in aanmerking, die niet op grootschaliger kaarten thuishoren. In de periode 1950-1980 zijn alle aardrijkskundige namen in Nederland, die op de topografische kaart voorkomen, door de toenmalige Topografische Dienst samen met de Dienst voor de Hydrografie en Rijkswaterstaat de facto gestandaardiseerd. Deze diensten baseerden zich hierbij zoveel mogelijk op de schrijfwijze van die namen zoals die voorkwam in officiële stukken. Vanaf 1980 ligt de spelling van de aardrijkskundige namen in Nederland daarmee in de praktijk grotendeels vast. Namen van topografische objecten in Fryslân vormen een uitzondering. In veel gevallen hebben gemeentebesturen daar Nederlandse naamversies vervangen door de Friese, zoals men die lokaal gebruikte. Deze zijn grotendeels door het Kadaster overgenomen voor de topografische kaart.

Het standaardiseren van de namen van topografische objecten is tot voor kort nooit een officiële taak geweest van deze rijksdiensten, maar het is wel uiterst belangrijk geweest dat ze deze taak op zich hebben genomen, ook met het oog op digitale uitwisseling van topografische informatie. We plukken daar nu de vruchten van, doordat de spelling eenduidig is vastgelegd en in registers en gazetteers (indexen van aardrijkskundige namen vergezeld van hun coördinaten en van een

14

aanduiding van het soort topografisch object dat deze naam draagt) worden toegepast. Dergelijke gazetteers worden internationaal gebruikt, en doordat wij onze aardrijkskundige namen hebben gestandaardiseerd, weten ze nu ook in het buitenland exact hoe de topografische objecten in ons land benoemd moeten worden.

Volgens de Gemeentewet van 1992 (bij de bepalingen over de inrichting van het buitengebied) zou een gemeentebestuur naast de straatnamen ook namen van topografische objecten in zijn buitengebied kunnen vaststellen. Met het oog op alle moeite en wetenschappelijke studie die aan de standaardisering van de schrijfwijze van deze namen door de voormalige Topografische Dienst (nu Kadaster) en verwante organisaties is verricht, zou met deze bevoegdheid zeer terughoudend moeten worden omgegaan, om te voorkomen dat ons eenmaal gestandaardiseerde namengoed weer op drift raakt en dit stuk cultureel erfgoed verzwakt. Het beschrijven van historische namen (en objecten) dat in veel gemeenten plaats vindt, ondersteunt de identiteit van het gebied en draagt de kennis van de “wortels” van de regio over.

Namencommissies

Elke gemeente heeft te maken met verscheidene aardrijkskundige namen. Die van verschillende kleine of grotere wateren bijvoorbeeld of die van natuurterreinen of sportcomplexen. Voor het vastleggen van dergelijke namen bestaan geen regels. Het is echter verstandig om - uit praktische overwegingen - misverstanden uit de weg te gaan die eventueel zouden kunnen ontstaan, door “maar wat te doen”.

Wanneer een straat immers dezelfde naam krijgt als een water in de buurt, kan dat (met name in urgente situaties) tot problemen leiden. Een naam identificeert de plaats die er mee wordt bedoeld. Die identificatie dient zo eenduidig mogelijk te zijn. Om goede en gedragen keuzes te maken, kan een gemeente een of meer kenners van het gebied vragen om als adviseur op te treden. Veel gemeenten kennen dan ook een “straatnamencommissie”. Die commissies kunnen, behalve bij het bedenken van nieuwe namen, ook een belangrijke rol spelen bij de

overdracht van namen als cultureel erfgoed. In de praktijk maakt men soms straatnamenboekjes en/of de gemeentelijke website heeft een link waar mensen kunnen vinden wanneer “hun” straat aan een naam is gekomen en wat de achtergrond er van vormt.

Juridische zaken

Gemeentewet

Artikel 158

1. De raad kan de naam van de gemeente wijzigen.
2. Het besluit van de raad wordt ter kennis gebracht van Onze Minister* en het provinciebestuur.
3. Het besluit vermeldt de datum van ingang, die is gelegen ten minste een jaar na de datum van het besluit.

** = de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)*

Wet algemene regels herindeling

De vroegere specifieke bepalingen over de gemeentenamen bij gemeentelijke herindeling zijn per 1994 vervallen en overgegaan naar de (bovenstaande) meer algemene bevoegdheid van de gemeenteraad in de Gemeentewet om de gemeente een naam te geven.

Als gemeenteraden willen herindelen leggen zij een ontwerp ter inzage en ter advies voor aan Gedeputeerde Staten, terwijl de minister van BZK de herindeling bij wet vaststelt incl. de gemeentenaam. GS en de minister kunnen ook zelf het initiatief tot herindeling en naamgeving nemen.

Wet Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG), geldend per 1-7-2009

Artikel 6

1. De gemeenteraad deelt het grondgebied van de gemeente in een of meer woonplaatsen in, stelt de openbare ruimten vast en kent nummeraanduidingen toe aan de op het grondgebied van de gemeente gelegen verblijfsobjecten, standplaatsen en ligplaatsen.

2. De gemeenteraad stelt de standplaatsen en de ligplaatsen vast.
3. De gemeenteraad stelt de afbakening van panden, verblijfsobjecten, standplaatsen en ligplaatsen vast.
4. Bij algemene maatregel van bestuur worden regels gegeven ten aanzien van de indeling, de vaststelling en de toekenning, bedoeld in het eerste en tweede lid, en kunnen regels worden gegeven ten aanzien van de afbakening, bedoeld in het derde lid.

Op basis van een convenant tussen het ministerie van VROM, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en thans TNT Post (laatste versie 2006) dient de gemeente TNT Post in verband met de postcodegevolgen om advies te vragen indien ze de naam of grootte van een woonplaats wil veranderen.

Staatsalmanak, minister van BZK

De minister van BZK publiceert elk jaar in de Staatsalmanak een actuele lijst met gemeenten en gemeentenamen.

Gemeentelijk adressenregister en Landelijke voorziening Kadaster

Burgemeester en wethouders zijn op basis van de wet BAG verplicht een adressenregister bij te houden, waarin onder andere brondocumenten/gegevens omtrent de woonplaatsen zijn opgenomen. Daarnaast is er een gebouwenregister. De gemeentelijke gegevens dienen doorgegeven te worden aan de landelijke voorziening die door het Kadaster wordt beheerd

Wijk- en buurtindeling CBS

Op basis van gemeentelijke gegevens houdt het Centraal Bureau voor de Statistiek in de databank Statline een wijk- en buurtindeling bij van ons land.

De plaatsnamen en straatnamen in routeplanners dienen overeen te komen met de namen op de plaatsnaam- en straatnaamborden. Straat- of wegnamen die de weg of richting naar een naburige, maar ook verder gelegen plaats aanduiden, komen veel voor. Hier rijdt men op de Groningerweg, hoewel Groningen ruim 55 km van Sleen verwijderd ligt.

De naam heeft een duidelijke historische achtergrond. De Groningerweg in Sleen is een deel van de vroeger zeer belangrijke Heirweg van Coevorden naar Groningen.

Wat speelt er bij de keuze van nieuwe namen en hoe kom je tot vaststelling?

Oorspronkelijk bestond elke naam uit woorden en klanken die eigen waren aan de taal van de bewoners van het gebied. Later nam men ook wel eens namen over. Afgelegen streken werden niet zelden Spitsbergen of Amerika genoemd.

De meeste moderne namen bestaan uit een kern en een of meer toe-lichtende stukjes. Toen de gemeente Steenwijk werd samengevoegd (2001) met Brederwiede en IJsselham ontstond een gemeente die eerst (tijdens de ARHI-procedure) als Steenwijk op papier stond, maar sinds 2003 Steenwijkerland heet. Het “land rond Steenwijk” dus. Voor iedereen is het het eenvoudigst dat met een normale beheersing van het Nederlands een naam correct kan worden gespeld. Zeker bij namen van woonplaatsen en adressen is dat handig, want je tikt zo’n naam dan zonder problemen in op je routeplanner.

Toen in 2006 de gemeente Teylingen ontstond, koos de raad echter niet voor het eenvoudiger *Teilingen, maar voor een (historische) spelling van de naam van het oude slot waar Jacoba van Beieren op woonde in de buurtschap Teijlingen.

Bewoners van een gebied (en anderen) zullen enerzijds begrip hebben voor het argument “eenvoudige spelling”, maar anderzijds graag een naam willen hebben die een historische of chique uitstraling heeft en goed klinkt.

Ongetwijfeld zullen de inwoners van Aerdenhout de naam niet willen inruilen voor *Aardenhout. De Bossenaren houden ook van ’s Hertogenbosch en Zutphen is vast blij dat het geen Zutfen is gebleven. Oude namen hebben een traditie, die hebben een eigen spelling. Wanneer zo’n naam veel wordt gebruikt, dan kent iedereen op den duur het woordbeeld en blijven spellingfouten dan wel dikwijls uit. Elke naam moet dan apart worden “geleerd”.

Nieuwe namen worden soms echter ook archaïsch gespeld. Marketingargumenten, iets met “ck” of “ae” staat chiquer en verkoopt beter vindt men dan, wegen vaak zwaarder dan cultureel erfgoed of schrijfp praktijk.

De Adviescommissie aardrijkskundige namen in Nederland hanteert bij het kiezen/beoordelen van een (nieuwe) gemeentenaam een aantal criteria. Ook voor andere aardrijkskundige namen zijn ze van belang.

Vanaf 1 december 2010 is de nieuwe website van de commissie toegankelijk. De belangrijkste teksten uit deze brochure kunnen ook digitaal worden geraadpleegd: www.plaatsnamenadvies.nl. Door op de tekstregels in het blauwe bord rechts te klikken wordt de tekst of het contactformulier op het scherm zichtbaar. In de toekomst zal de site worden geactualiseerd met uitgebrachte adviezen, nieuwe regelingen, aanvullende informatie enz.

Criteria nieuwe namen

- Bij voorkeur wordt de naam vastgesteld in de huidige spelling
- De naam mag nog niet zijn vastgelegd in namen-/merkenregisters
- Maak geen aaneenrijgende constructienamen (met of zonder streepjes)
- Sluit aan bij de historie/historische geografie van het gehele gebied
- Vermijd gevoeligheden door bij voorkeur een geheel nieuwe (gemeente)naam te kiezen en geen bestaande naam te “promoveren”
- Vermijd constructies met delen van vroegere namen
- Slechts bij samenvoeging van een aantal kleine kernen bij een grote is er minder bezwaar dat de “grote” naam wordt gekozen
- Een nieuwe naam moet niet te veel lijken op een andere aardrijkskundige naam in Nederland en wijde omgeving
- De naam mag geen negatieve of negatief aan te voelen connotaties hebben

Draagvlak

Voor alle namen is het van belang dat er voldoende draagvlak is. Het uitschrijven van een prijsvraag kan mooie namen opleveren. In de praktijk blijkt dat veel inzendingen echter onbruikbaar zijn en dat afwijzingen een negatief effect hebben op het draagvlak voor elke vervolgens voorgestelde naam.

Bij het kiezen en implementeren van namen is het verstandig om alternatieven aan de hand van praktische criteria te toetsen en de bevolking vervolgens goed te informeren. Daarna kan men beargumenteerd en open in discussie treden (eventueel met een referendum).

Nederland – het is een uitzondering op wereldschaal – kent geen regels voor de spelling van aardrijkskundige namen. Als een naam een keer door een gemeente is vastgesteld is die “goed”. In het verleden spelde men vaak zoals op dat moment gewoon was. Sommige namen zijn aangepast aan veranderende gewoontes, andere niet. Dat maakt het juist spellen dikwijls lastig.

Informatieve sites / boeken

Er zijn verschillende publicaties waarin aandacht wordt besteed aan achtergronden, rol en functie van aardrijkskundige namen. Op internet is veel informatie beschikbaar die met behulp van zoekprogramma's kan worden geraadpleegd. Enkele sites springen in het oog: www.metatopos.org biedt een overzicht van gemeentenamen en nederzettingsnamen. Veel meer informatie verstrekt www.plaatsengids.nl waarin dikwijls ook de ontwikkeling van gemeenten – en de namen ervan – kort wordt beschreven. Ook actuele zaken rond aardrijkskundige namen in Nederland worden daar dikwijls vermeld. In boekvorm is er “De Topografische Gids van Nederland” (F. van den Hoven, 1998). Met betrekking tot de (huidige) stand van zaken van de topografie is er www.kadaster.nl en voor informatie op historisch terrein kan www.watwaswaar.nl worden geraadpleegd. Achtergronden van specifieke namen en bestanddelen van namen vindt men via www.meertens.knaw.nl, dan onder databanken aanklikken: “Namen en naamkunde in Nederland en elders”. Een repertorium van de Nederlandse gemeenten (1812-2006) is in boekvorm verkrijgbaar en digitaal beschikbaar (zie www.knaw.publicaties). Ook zijn er lijsten met oudere nederzettingenamen behorend tot vroegere gemeenten (zie www.forum.archieven.org).

Een eenvoudige inleiding op aardrijkskundige namen is “Namen op de kaart” (R. Reinsma, 2009). “Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie” (G. van Berkel en K. Samplonius, 3e druk, 2006) beschrijft en verklaart een groot aantal nederzettingenamen. Ook Fryslân kent een dergelijk boek: “Friese plaatsnamen” (K.F. Gildemacher, 2007). Klassieke boeken zijn “Nederlandse plaatsnamen” (H.J. Moerman, 1956) en “Veldnamen in Nederland” (M. Schönfeld, 2e druk, 1980). Lokaal verschenen talloze boeken, boekjes en artikelen met waardevolle informatie.

Een zeer goed beeld van hoe een gemeente tot nieuwe aardrijkskundige namen komt, geeft de brochure “Marken, dreven, kanten en pieren” (B. Scholten, 2010). Niet alleen wordt beschreven hoe de gemeente Almere tot straatnamen kwam, maar ook welke criteria de commissie bij het voorstellen van straatnamen hanteert en met welke argumenten men het gemeentebestuur adviseert.

Ondersteuning door de adviescommissie aardrijkskundige namen in Nederland

De Adviescommissie aardrijkskundige namen in Nederland (AaniN) ressorteert tot en met 2010 onder de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (die samen met het Cultuurfonds van de Bank Nederlandse Gemeenten deze publicatie deels financierde) en zal naar verwachting in de loop van 2011 onderdak vinden bij het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap met wie de KNAW ook in het verleden op naamkundig gebied samenwerkte. De AaniN is samengesteld uit taalkundigen, historici en cartografen en is in de jaren tachtig van de vorige eeuw op verzoek van het ministerie van Binnenlandse zaken ingesteld om gemeentebesturen en andere overheden te kunnen adviseren bij de keuze van nieuwe gemeentenamen. Dat gebeurde vroeger meer dan tegenwoordig. De brochure wil de bekendheid van deze adviesmogelijkheid vergroten.

De experts van de commissie verstrekken tegenwoordig tevens adviezen aan overheden, gevraagd of ongevraagd, aangaande andere aardrijkskundige namen in Nederland, zoals waternamen, plaatsnamen, veldnamen of namen van kunstwerken.

AaniN kan de verstrekte adviezen, indien de aanvrager zich akkoord verklaart, vervolgens ook opnemen op haar website (www.plaatsnamenadvies.nl), om daarmee concrete praktische voorbeelden en informatie te verspreiden.

Indien voor het uitbrengen van een dergelijk advies kosten moeten worden gemaakt, wordt dit vooraf aan de betreffende gemeente/overheidsinstantie gemeld en worden vervolgens duidelijke afspraken gemaakt. Men ontvangt binnen twee weken na ontvangst van een aanvraag om advies een reactie waarin o.a. de termijn wordt vermeld waarbinnen het advies uitgebracht zal worden en eventueel nadere afspraken worden voorgesteld.

Een verzoek om advies kan schriftelijk worden gericht aan het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (t.a.v. van de AaniN), Postbus 805, 3500 AV, Utrecht, of rechtstreeks aan het secretariaat van de AaniN via de hierboven genoemde website. Langs die weg kan men ook informatie vragen of bepaalde zaken op het gebied van aardrijkskundige zaken melden.

Colofon

Deze brochure verschijnt om gemeenten, andere overheden en overheidsinstanties kort te informeren over wat allemaal speelt wanneer aardrijkskundige namen in het geding zijn.

De Adviescommissie aardrijkskundige namen in Nederland stelde het geheel samen. De teksten zijn geschreven door de commissieleden prof. dr. F.J. Ormel, hoogleraar cartografie aan de rijksuniversiteit van Utrecht (commissievoorzitter), drs. N.J. Bakker, cartograaf, senior adviseur bij het Kadaster en dr. K.F. Gildemacher, naam- en taalkundige en cultuurhistoricus. Deze voerde ook de eindredactie en organiseerde de productie. De commissieleden dr. R.A. Ebeling, oud docent naamkunde aan de rijksuniversiteit van Groningen en prof. dr. A. Quak, hoogleraar Oudgermaanse filologie aan de universiteit van Leiden vormden samen met de schrijvers de redactie. Het overzicht van wettelijke bepalingen e.d. is samengesteld door de VNG.

De illustraties zijn afkomstig uit de collecties van de commissieleden. De foto's op pagina 4 en die op de achterkant zijn van H.W. Fluks. Het fragment van de topografische kaart (voorkant omslag) is beschikbaar gesteld door © Kadaster Geo-Informatie, 2010.

Opmaak en drukverzorging: Flyerprint, Joure

De uitgave verschijnt dankzij de financiële ondersteuning van:

De eerste verspreiding van deze brochure naar alle Nederlandse gemeenten komt tot stand dankzij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Exemplaren van deze (gratis) brochure kunnen tegen handlingkosten worden aangevraagd via info@plaatsnamenadvies.nl

© Adviescommissie aardrijkskundige namen in Nederland, 2010
ISBN: 978-90-72984-03-6
NUR 905

Iedereen gebruikt elke dag diverse namen. Door de naam van iemand te kennen, weet je ook eigenlijk wie het is, zie je de persoon voor je, worden beelden en associaties opgeroepen. Namen van wegen en straten, van wijken, buurtschappen en grotere nederzettingen verwijzen naar wat met die namen bedoeld wordt. We gebruiken aardrijkskundige namen om handig te kunnen verwijzen naar alles in onze leefomgeving.

Soms zijn namen eeuwen oud en vormen een belangrijk stuk cultureel erfgoed. Veel waternamen zijn bijvoorbeeld sporen uit een heel ver verleden en ook sommige nederzettingenamen zijn vele eeuwen oud. In veldnamen en namen van wegen wordt het vroegere gebruik van het terrein of de weg dikwijls weerspiegeld. Zo'n naam blijft bestaan, ook wanneer de oude motivatie, die de achtergrond van de naam vormt, niet meer bestaat. Een aardrijkskundige naam verwijst naar iets in ons landschap. Niets meer, niets minder. Soms zijn de namen die worden aangetroffen jong. Wanneer er nieuwe straten worden aangelegd, moeten die een eigen naam hebben. Om misverstanden te voorkomen worden dan niet zo maar wat namen bedacht, maar stelt een gemeenteraad of een overheidsinstantie zo'n naam na een goede voorbereiding vast. Die officiële naam komt in de gemeentelijke basisadministratie en verandert in principe niet meer. Ook nieuwe namen en het proces van hoe die tot stand kwamen en in gebruik raakten, behoren daarmee tot het cultureel erfgoed van een streek.

"Nederland" is, dankzij de naam, een opvallende nederzetting in de gemeente Steenwijkerland. Om dat te beklemtonen is een kombord geplaatst waarop de naam staat in oranjeletters en niet in de traditionele blauwe. Het is ook een bijzondere aardrijkskundige naam, een stukje cultureel erfgoed.

